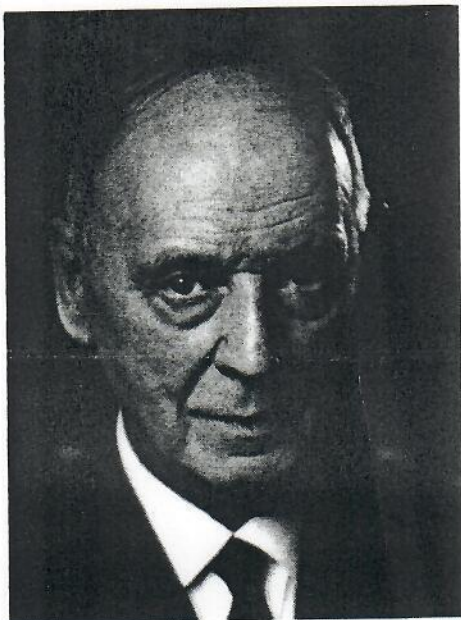

SAHLINSKA SLÄKTFÖRENINGEN

Släktmöte 1996-10-26

KARL LEVINSON

Axel Höjer, tecknad av Birger Lundquist 1944

"Två ingifta Sahlinare"

"TVÅ INGIFTA SAHLINARE"

I Sahlinska släktföreningens annaler kan man finna ganska gott om exempel på att medlemmar av släkten betrotts med politiska förtroendeuppdrag och på olika sätt gjort sig gällande på det området. Det har i regel rört sig om insatser i kommunala fullmäktigeförsamlingar och nämnder. Men det finns också exempel på släktmedlemmar som varit framgångsrika även i den verkliga politiska hetluften på riksplanet. Av de båda som jag tänkte stanna litet inför som inledning på årets släktmöte kom den ene att i flera omgångar tillhöra regeringen och den andre att under en lång period uppbära chefskapet för ett av de tyngsta centrala ämbetsverken. De två det handlar om tillhörde båda släktföreningen genom ingifte: Karl Levinson och J Axel Höjer.

Karl Levinson var född den 2 oktober 1885 och blev jurist till sin utbildning, jur kand i Uppsala 1908. 1919 hade han erhållit förordnande som t f lagbyråchef i Finansdepartementet, en post som han innehade när han 1920 ingick äktenskap med Margit Fredriksson, dotter till Carl Peter Sahlins andra dotter Charlotte. Axel Höjer var född den 12 augusti 1890 och utbildade sig till läkare. Han fick sin legitimation 1916. Efter olika tjänstgöringar i Stockholm kom Axel att 1919 verka i Paris, där slumpen fogade det så att han också blev bekant med sjuksköterskan Signe Dahl, dotter till Carl Peter Sahlins äldsta dotter Louise. De gifte sig 1920.

Karl och Margit och Axel och Signe gifte sig alltså samma år, för övrigt med bara en dryg månads mellanrum. Det är knappast troligt att de på den tiden sinsemellan kände varandra. Margit och Signe var visserligen kusiner men hade vuxit upp i helt olika delar av landet, och längre förflyttningar var tidsödande och besvärliga saker vid 1900-talets början. Vid släktföreningens bildande 1917 var Signe men inte Margit med. Och det är väl inte heller troligt att Karl och Axel, som genom sina resp giftermål automatiskt inträdde som medlemmar i Sahlinska släktföreningen, fäste någon större vikt vid just den konsekvensen av att ha ingått i det äkta ståndet.

Vi skall försöka att åtminstone översiktligt följa Karl Levinson och Axel Höjer på deras väg ett par decennier framåt.

Till att börja med var det naturligt i båda de unga äkten-skapen att skaffa barn. Karl och Margit fick i rask följd dottern Lilian och sönerna Bo och Sten. Också Axel och Signe föreföll att ha tänkt sig tre barn, men eftersom den sista nedkomsten inte riktigt väntat utvecklade sig till en tvillingfödsel fick det bli fyra: Nils Tomas, Jon och tvillingarna Boel och Björn. Då är vi framme ungefär vid julhelgen 1925. Men redan innan dess hade andra avgörande händelser inträffat i både Karls och Axels liv.

1920-talet var socialdemokratins genombrottsår i Sverige. Både Karl och Axel hade värderingar som låg arbetarrörelsens nära. Axel har själv berättat hur han särskilt tilltalades av programmet för de fattiga klassernas avskaffande. Om Karl skrev en tidning många år senare att han "var en administrativ kraft som utan politiska passioner dock hade en klart vänsterbetonad syn på välfärdsfrågan".

Hjalmar Branting hade på våren 1920 bildat den första socialdemokratiska ministären. Det var emellertid en tid av täta regeringsskiften och Brantings första period som regeringschef blev inte längre än sju månader. Han kom dock tillbaka redan i oktober 1921 och satt då kvar i ett och ett halvt år. Brantings försvarsminister - de tidigare åtskilda lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen hade 1920 slagits samman till ett enda försvarsdepartement - var Per Albin Hansson, som 1923 utsåg Karl Levinson till sin statssekreterare. Den socialdemokratiska regeringen fick gå i april 1923, varefter Branting i oktober 1924 för tredje gången erhöll Gustaf V:s uppdrag att bilda regering. Inför den nya regeringsbildningen hade Branting särskilt bett Torsten Nothin, som ingått i de båda tidigare ministärerna och som senare blev känd som Stockholms stads överståthållare i många år, att rekrytera en "opolitisk ämbetsmannajurist" att ingå i regeringen som formell och juridisk granskare av regeringsbesluten. Nothin rekommenderade Karl Levinson för uppdraget, och så kom det sig att Karl den 18 oktober 1924, 39 år gammal, inträdde i regeringen som konsultativt statsråd.

Vid samma tid verkade Axel Höjer som läkare i det fattiga Hagalund under påvra omständigheter vad gällde såväl bostad som läkarpraktik. Parallellt med tidskrävande dagligt arbete och en växande barnaskara i hemmet arbetade han med sin doktorsavhandling. Den 15 maj 1924 disputerade han med stor framgång på en bred studie om skörbjugg, där han bl a visade C-vitaminernas allmänna betydelse för ett gott hälsotillstånd. Prestationen renderade litet senare Axel en välförtjänt docentur i experimentell patologi.

Axel kom därefter att styra kosan till Skåne, där det förutom kollegiala kontakter med några av tidens stora vid medicinska fakulteten i Lund också kunde bjudas på litet tätare familjesamvaro med Signes mor Louise, som kunde utnyttjas som barnvakt. Bland lundaprofessorerna fanns Torsten Thunberg, framstående fysiolog och för övrigt vid den tiden lärare åt Signes kusin Bo Sahlin. Efter hand kom Axels intressesfär att inriktas mot hygien och hälsovård, och 1930 utnämndes han till förste stadsläkare i Malmö.

På våren 1925 hade Hjalmar Branting avlidit och Rickard Sandler tagit över statsministerposten. Förändringen medförde inte någon ytterligare regeringsombildning utan Karl Levinson kvarstod som konsult. Ett år senare tvinga-

des dock ministären Sandler att avgå efter en olycklig felbedömning inom arbetslöshetspolitiken, som grundade sig på den s k Stripa-konflikten. Liksom de övriga statsråden fick Karl söka sig nya verksamhetsområden, vartill kom att han inte hade någon riksdagsplats. Efter en kort tid i nedre justitierevisionen utnämndes han till generaldirektör för vad som på den tiden kallades Riksförsäkringsanstalten. 1930 flyttade han över till motsvarande post i dåvarande Pensionsstyrelsen.

Det politiska läget i Sverige fortsatte att vara instabilt även efter det att andra tagit över makten efter Rickard Sandler. Fyra borgerligt ledda regeringar avlöste varandra i tämligen rask takt, och så småningom banades väg för en socialdemokratisk återkomst av bl a dramatiska skeenden i svensk 30-talshistoria som händelserna i Ådalen 1931 och Kreuger-kraschen året därpå. Efter andrakammarvalet 1932 bildades en ny regering med Per Albin Hansson som statsminister. Karl Levinson ingick till att börja med inte i den hanssonska ministären men inträdde ett år senare på nytt som juristkonsult. Enligt en kommentar i Dagens Nyheter den 17 september 1933 var det "uppenbart att han hade sparats under de senaste åren som en av socialdemokratins administrativa reserver".

Juristkonsulterna ansågs under en längre tid vara viktiga medlemmar i regeringsarbetet. Det var betydelsefullt för varje regeringsbildare att i själva regeringskretsen ha tillgång till en eller ett par ideologiska meningsfränder som behärskade det formella spelet och visste vad som krävdes i en lagstiftningsprocess som kunde anses hålla måttet. Karl Levinson var utomordentligt väl lämpad för denna roll. Han hade, som Svenska Dagbladet en gång uttryckte det, att "alltid uppträda både som formellt smakeråd och tuktomästare vid propositionsskrivandet i regeringen". Detta slag av konsultativt statsråd med speciella juridiska granskningsuppgifter behölls ända till utgången av Tage Erlanders statsministertid 1969, då en annan ordning följde som särskilt kom att knytas till Carl Lidboms namn. Det finns nog de som i dag gärna skulle se en återgång till de rutiner som gällde på Karl Levinsons tid ...

Denna utvecklingsfas i Karl Levinsons liv sammanföll med Axel Höjers tid som förste stadsläkare i Malmö. Arbetet där innebar närkontakt med mycken mänsklig misär, som dominerades av de stora hygieniska bristerna i t ex starnas bostads- och arbetsmiljö och i skolorna när det gällde att komma till rätta med den rikliga förekomsten av löss. På det medicinska området fanns uppgifter i strumaforskning och massvaccination mot smittkoppor - en smittkopps epidemi var under uppsegling i Malmö sedan fall konstaterats i början av 1932, men kunde avvärras till stor del till följd av Axels insatser. Samma år fick Axel också ett politiskt förtroendeuppdrag, som ordförande i nyk-

terhetsnämnden i Malmö. Och som stridbar förkämpe för nytänkande i många hänseenden steg Axel ofta upp på barrikaderna för att informera och debattera. Det var dock möjligt att också ta sig tid för umgänge i familjekretsen, vilket gärna och ofta skedde runt ett piano med Axel som violinist. Familjen Höjer var mycket musikalisk.

På våren 1935 blev posten som generaldirektör och chef för Medicinalstyrelsen, ett av landets äldsta ämbetsverk med anor från de gamla kollegiernas tid på 1600-talet, ledig. Efter en del turer föll regeringens val till efterträdare på Axel Höjer. Historien förmåler inte om Karl Levinson, som ju då tillhörde ministären, på något sätt var delaktig i socialministerns rekommendation till Gustaf V att formellt utnämna Axel - kanske ansåg sig Karl vara jävig.

Axel kom att stanna på Medicinalstyrelsen i sjutton år. Det var en händelserik tid, där bl a mycken möda måste ägnas att rätta till den försummade beredskapsplaneringen sedan andra världskriget brutit ut. Men ämbetsverkets krafter fick också ägnas åt att genomföra betydelsefulla reformer. Kort före krigsutbrottet hade riksdagen beslutat att förebyggande mödra- och barnavård och folktandvård skulle införas i Sverige, och Axel deltog med stor energi i förverkligandet av dessa nyheter. I krigets spår följde också en omfattande ström av flyktingar till vårt land, där många var i mycket dåligt skick och i omedelbart behov av sjukhusvård. Detta medförde svårigheter av olika slag, som vi känner igen från dagens samhälle.

1948 framlade en arbetsgrupp på Medicinalstyrelsen under Axel Höjers ordförandeskap ett långsyftande betänkande om den öppna läkarvården i riket. Det visade sig att samtiden inte var mogen för att ta till sig de framsynta förslag som kom till uttryck i betänkandet. Därtill kom att det emotionella förhållandet mellan Axel och Sveriges läkarförbund inte var det bästa. Först långt senare har det stått klart hur rätt Axel och hans medarbetare hade och det mesta av dessa förslag har efter hand genomförts. Det glädde säkert Axel att få uppleva hur nederlag kunde vändas till seger bara tiden fick verka.

Karl Levinson lämnade regeringen på hösten 1938 och utnämndes till landshövding i Stockholms län. Länet omfattade på den tiden inte Stockholms stad, som stod under självständig statlig förvaltning i form av vad som kallades Överståthållarämbetet. Överståthållare samtidigt som Karl var för övrigt samme Torsten Nothin som på 20-talet rekryterat honom till Hjalmar Brantings tredje ministrar. Regeringen var dock fortfarande i behov av Karls tjänster inför det tilltagande krigshotet, och han blev vid sidan av landshövdingeämbetet ordförande i Rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, en uppgift som tog mycken tid i anspråk. Som landshövding ägnade han sina krafter i hög grad åt Stor-Stockholms utbyggnad, och under hans landshövdingetid in-

vigdes inte mindre än tre nya städer i Stockholms län: Solna 1943, Nynäshamn 1946 och Nacka 1949. På den tiden fanns ju flera kommuntyper, och det var alltid en händelse som ansågs ha stor betydelse när tidigare köpingar eller municipalsamhällen fick stadsrättigheter och därigenom blev litet finare.

1952 avgick Karl Levinson som landshövding och samma år lämnade också Axel Höjer chefskapet för Medicinalstyrelsen. Samtidigt uppbar deras hustrur - alltså de "egentliga" Sahlinarna - ansvarsfulla och arbetskrävande poster i samhället. Margit Levinson hade 1939 blivit ordförande i Rädda Barnen och Signe Höjer var bl a i flera perioder ledamot av Stockholms stadsfullmäktige och engagerad i Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet. Det hade också nu börjat komma barnbarn i familjerna. Ett av dem, Margareta Friman-Scharin, är dotterdotter till Karl och Margit och sitter just nu i Sahlinska släktföreningens styrelse.

Karl Levinson behöll några uppdrag efter sin pensionering men drog sig i det väsentliga tillbaka från offentligheten. För Axel Höjer började tvärtom ett helt nytt liv med internationell prägel. En rad uppgifter väntade på honom på andra sidan jorden. Med WHO och Rädda Barnen som uppdragsgivare reste han under många år runt till olika platser i Indien och Afrika, i allmänhet tillsammans med Signe, för att med sin erfarenhet, sin uppslagsrikedom och sin inspirationsförmåga bidra till att eftersatta förhållanden inom folkhälsan kunde förbättras.

I memoarlitteraturen finner man inte så mycket om Karl Levinson och Axel Höjer. Det är inte troligt att någon av dem skulle ha önskat att det varit annorlunda. Men de skymtar förbi ibland genom att namn nämns, och ibland kan man hitta någon liten episod. Professor Israel Holmgren beskriver på ett ställe i sina memoarer hur han sommaren 1935 var inlagd på Serafimerlasarettet. Det blev där nödvändigt att ha en konferens "med konsultativa statsrådet Levinson, som var nog älskvärd att själv komma till sjuk-sängen". Och Elise Ottesen-Jensen, föregångskvinna inom förebyggande mödravård och sexualupplysning, berättar i sina minnen om hur det en gång hade riktats anmärkningar mot förhållandena vid hennes mödrahem Ottargården och hur Axel Höjer fann sig föranlåten att inte bara själv utan för säkerhets skull i sällskap med sin bror Karl, som en tid var chef för dåvarande Socialstyrelsen, besöka huset och besiktiga hur det var ställt. Bl a "lät Axel i det råa vädret ro sig ut på Mälaren för att undersöka vattenintaget och få vattenprov taget på det rätta stället". Så kunde det gå till på den tiden.

Axel Höjer skrev egna memoarer, En läkares väg. Från Visby till Vietnam, som gavs ut ett år efter hans död. De finns

i två versioner, en utförligare, vars innehåll var avsett för familjen och några arkiv, och en förkortad, där Signe tillsammans med sonen Björn och sonhustrun Inga-Britt var de som i huvudsak svarade för nedskärningarna. Det är den senare som kom ut i bokhandeln. Men också Signe gav ut memoarer, en hel serie som hon skrev på gamla dagar och som blev mycket uppskattad. Där finns mycket att läsa om hennes och Axels liv tillsammans.

Karl Levinson gick bort den 29 augusti 1971 och Axel Höjer den 22 april 1974. De hade båda, som ingifta Sahlinare, en ovanlig resning och integritet, som ledde dem till höga förtroendeposter i samhället. De utgör båda goda föredömen för senare generationer.

Jan Sahlin